

עלוך שבועי מבית "בני אמונים" וכל מאמינים

פניני אמן ותפילה בפרשה

מאוצרות אמונים

ונפשי כעפר תהיה - לכל מצוותיך

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר" (כה ב)

"מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיה ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים" (רש"י).

מדוע בחרה התורה דווקא במצווה זו ללמדנו כלל זה?

פירש רבי יוסף ישראל דייטש רבה של באלאשא-יארמוט:

הר סיני הינו סמל הענווה, וכפי שאמרו חכמים (סוטה א) שהתורה ניתנה עליו לפי שהיה נמוך ועניו מכל ההרים. מידת הענווה היא תנאי ללימוד התורה וקיום המצוות בכלל, ולקיום מצוות השמיטה בפרט, שכן אדם הסבור כי רכושו וקנייניו הם פרי כוחו ועוצם ידו, לא יוכל להפקיר את שדותיו ולהימנע מלעבדם במשך שנה שלימה. לפיכך דווקא במצווה זו קבעה התורה 'בנין אב' לכל המצוות כולל, שכשם שאי אפשר לקיים מצווה זו אלא אם כן שם האדם את עצמו בבחינת 'הר סיני', כך בכל המצוות כולן - אי אפשר לקיימן כראוי מבלי להיות ענוותן ושפל ברך.

על נחיצות הענווה לקיום התורה והמצוות נוכל ללמוד אף מכך שאנו מסמיכים בתפילת 'אלוקי צור' את בקשת "ונפשי כעפר לכל תהיה" לבקשת "פתח לבי בתורתך ואחרי מצוותיך תרדוף נפשי".

ברכת 'על ספירת היובל'

"וְסִפַּרְתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שָׁבַע פְּעָמִים" (ח)

בימי בית המקדש היו הסנהדרין מונים מדי שנה את שנות היובל, כפי שאנו מונים בימינו את 'ספירת העומר'. ואחר ארבעים ותשע שנים שהן שבע שמיטות, היו קובעים את היובל, כפי שהצטוונו בפסוק זה.

כתב החזקוני¹ כי אף על פי שמניין שנות היובל היא מצווה עשה, לא היו בית דין מברכים לפני קיומה כפי שמברכים לפני 'ספירת העומר'. לפי שלא תיקנו לברך אלא על מצווה שביסודה היא חובת יחיד, אך על מצווה שהיא חובת הציבור כמצווה זו, לא תיקנו לברך.

אולם בעלי התוספות נחלקו על יסוד זה וסוברים שאף לפני מניין שנות היובל היו בית דין מברכים: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ספירת היובל".

¹ ספר המצוות לרמב"ם עשה קמ: תוספות כתובות עב א ד"ה וספירה; באור הר"ש משאנן לתורת כהנים בהר ב; 'חזקוני'

'חירות' הכתובה בתורה

"וְנִדְּבָתָם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקָרְאתָם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל" (כה י)

את תיבת "דרור" תרגם אונקלוס: "תרהותא". לפי זה יש לתמוה מפני מה בתפילותינו שנתקנו בלשון הקודש אנו נוקטים את לשון התרגום: 'חירות', ולא את לשון

הכתוב: 'דרור'; כך בתפילת שמונה עשרה: "תקע בשופר גדול לחרותנו", וכן בתפילת ערבית: "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם", ואף בתפילת חג הפסח אנו אומרים: "ותתן לנו... את חג המצות הזה - זמן חרותנו".

רבי אברהם איתאל גורביץ ראש ישיבת 'נר משה' הביא כי אף לתיבת 'חירות' יש מקור בתורה, שכן על הפסוק (שמות יד ב): "וַיִּשְׁבְּבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת" פירש רש"י: "היא פיתום, ועכשיו נקרא 'פי החירות' על שם שנעשו בני חורין", הרי שנקטה התורה אף את לשון 'חירות'.

¹ אור אברהם

מבאר אמונים

מקורות על גודל חשיבות עניית אמן

'אוצר' של 'אמן'

"וַיִּנְתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה" (כה ט)

ראשי התיבות: "וַיִּנְתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה" הם בגימטרייה 'אמן', והמילה 'אמן' במילויה (אליף מים נו"ך) היא בגימטרייה 'אוצר'; מכאן שהמקפיד על עניית אמן זוכה שתשרה הברכה במעונו וישלחיה בפרנסתו ובנכסיו. וכפי שכתב הש"ה (מס' תמיד אות פ) כי המקפיד על עניית אמן "פותח המקור העליון - מקור מים חיים".

אהבת ישראל; אות לפי עמי קעח

'שבענו מטובה' בזכות 'ותן ברכה'

"וַיִּנְתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה וְאֶכְלֶתֶם לְשִׁבְעַת יוֹשְׁבֵיבָתָם לְבִטַח עֲלֵיהֶּ" (כה ט)

פירש רבי שלמה קלוגר:

בגמרא (תענית ח ב) מבואר שכאשר רעב ומגפה שולטים בעולם כאחד, יש להתפלל על ביטול הרעב, שכאשר יבוא השובע - ממילא תבטל המגפה, שאין הקדוש ברוך הוא מעניק שובע אלא על מנת שיחיו בו הבריות, ככתוב (תהילים קמה טו): "פִּתְחֵם אֶת יָדָם וּמְשַׁבְּעֵם לְכָל חַיִּים".

על פי זה יש לומר, שאף כאשר מברך הקדוש ברוך את יבול ארץ ישראל, אינו עושה זאת אלא בשביל בני ישראל הדרים בה (ראה יחזקאל לו ח). לפיכך, בעת שאין ישראל ראוים להיגאל מצד מעשיהם, עליהם לבקש על תבואת הארץ שתתברך, וממילא תבוא גאולתם והם ישובו לארצם ליהנות מתבואת הארץ.

לכך רמז הפסוק שלפנינו, שבזכות: "וַיִּנְתְּנָה הָאָרֶץ פְּרִיָּה", יקוים בכס: "וְיִשְׁבְּתֶם לְבִטַח עֲלֵיהֶּ", ולכן אף סידרו לנו בנוסח ברכת השנים: "ותן ברכה על פני האדמה", וממילא נזכה ל: "ושבענו מטובה", שהרי לא ניתנה הברכה ביבול הארץ אלא בשביל ישראל.

¹ חכמת התורה עמי קז; קסח

'גרים' או 'תושבים'?

"כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתְּם עִמָּד" (כה כג)

תיבות 'גרים' ו'תושבים' נראות לכאורה כ'תרת' דסתר? פירש רבי יוסף פצנבוסקי מלודז': ידועים הם דברי הגמרא (ברכות לה א) בביאור סתירת הפסוקים בתהילים: "לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" (כד א), לעומת: "וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" (קטו טו), כי קודם הברכה הארץ שייכת ל"ה", ולאחר שהאדם מברך על מאכלו ומכיר בהיות הקדוש ברוך הוא אדון בעולמו, אזי: "הארץ נתן לבני אדם".

יש לומר כי ליסוד זה רמז הכתוב שלפנינו: "כִּי לִי הָאָרֶץ", ואולם 'גרים' ו'תושבים' אִתְּם עִמָּד, היותכם 'גרים' או 'תושבים' בה תלויה במידת היותכם 'עמדי', בהכירכם במציאות ה' ובשליטתו על עולמו.

¹ פרדס יוסף

המשכיל אל דל נמלט מצרה

"וְכִי יִמּוֹךְ אֲחִיזֵק וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ" (כה לה)

"וְכִי יִמּוֹךְ אֲחִיזֵק" - הדא הוא דכתיב (תהילים מא ב): "אֲשִׁירֵי מְשַׁכֵּל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלֹטְהוּ" (מדרש ויקרא לד א). פירש רבי אלכסנדר הכהן שטיינברגר רבה של קאמאראן: דרכו של אדם לחמול על זולתו רק כאשר דוחקו נגלה לעיני היותו עני, וחסר כול. אולם התורה מדגישה: "וְכִי יִמּוֹךְ" - בלשון עני, ללמדך כי עליך לחמול אף על אדם שעתה נתון רק במשבר המאיים להורידו מנכסיו.

על הנוהג כן קראו חכמים את הפסוק: "אֲשִׁירֵי מְשַׁכֵּל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלֹטְהוּ", שכפי שהוא השכיל לראות את הנולד ולסייע לחברו מיד כשהחלה הצרה לפוקדו, כן נהגו עימו מן השמיים במידה כנגד מידה, וכבר בהפציע עליו 'יום רעה', עוד בטרם תתעצם צרתו 'מלטהו ה'".

¹ מאורות אש'

מתווה ושרץ בידו

"אֶל תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (כה לו)

בתוך דברי תוכחה שמסר רבי צבי הירש הורביץ רבה של פראנקפורט לקהל עדתו בעניין חומרת איסור ריבית, אמר: כמה נורא הוא עוון ריבית, עד שאינו מרפה מן האדם לרגע; הן אף בעיצומו של יום הכיפורים, בשעה שעומד האדם בבית הכנסת ומתוודה על חטאיו, ממשיך ממונו להתעצם מן הריבית, והרי הוא כטובל ושרץ בידו אשר אין כל תועלת בוידויו.

על אנשים כגון אלו קונן הנביא (ישעיה א ה): "עַל מָה תִּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה" - מפני מה אתם מכים על ליבכם בוידויו 'על חטא', בשעה ש: 'תוסיפו סרה' - אתם מוסיפים לסור ממצוות ה' אלוקיכם כאשר ממונכם ממשיך להתעצם מן הריבית.

¹ לחמי תודה' תוכחת יום א' דסליחות תקס"ט

בספר הזוהר הקדוש (וילך רפה ב)

מגלה לנו התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי:

"בשעה שמתפללים ישראל על צרותיהם, קול מכריז בכל העולמות (ישעיה כו ב): 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אַמְנִים'. כשם שישאל פתחו שערי ברכה בעניית אמן, כך יפתחו בפניהם שערי רחמים לקבל תפילתם" (וילך רפה ב).

פותחים שערי תפילה באמירת ברכות השחר בחברותא לפני התפילה.

האט"ס גפויעלט אלע'ס גוט.

הוא ימליץ טוב בעדנו אדוננו בריחאי

ברכת המזון - ברכת 'בונה ירושלים' (ח')

שלא נבוש ולא נכלם

טרם חתימת ברכת 'רחם נא' בבקשת 'בונה ירושלים', אנו נותנים טעם לבקשתנו: "ונא אל תצריכנו... כי אם לידך", כדי: "שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד" - לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

בספר 'יועץ יוסף' (אות מג) הביא המחבר הגה"ח רבי יוסף מנדלוקורן בעניין זה, ביאור שמע מהגאון רבי דב רגנסבורג אב"ד ומכרובה בשם מרן החפץ חיים: הסומך על חסדי בשר ודם, עלול לבוא לידי בושה לעתיד לבוא, שכן לעיתים גמל עימו הנותן חסד רק משום שסבר שהוא צדיק הראוי לקבל את חסדו. ואם בעולם הבא יתברר לו שטעה בו, יגרם למקבל צער ובושה. לעומת זאת מי שזוכה שפרנסתו תגיע לו מיד הקדוש ברוך הוא אזי לא יבוש לעולם ועד. שהרי ה' יתברך צופה כל נסתרות בני אדם, וכשהוא מעניק להם מזון כדי מחייתם, אין זאת אלא מתוך חפצו הגדול להיטיב ולא דווקא משום שהם ראויים לכך, ולכן אין בדבר בושה.

והיה החפץ חיים מסמיך לכך מעשה בזקן נשוא פנים שהגיע לעיר וילגא וסיפר שהוא נכד הגר"א מוילנא. כמובן שהכול חלקו לו כבוד ויקר וכלכלוהו בכסף ובמזון עד בלי די. לבסוף התברר שהאיש שיקר וכיזב על דבר ייחוסו, וכלל לא היה לו קשר משפחתי לגר"א. וכך, במקום כבוד נחל הלה ביזיון כפול ומכופל.

רבי חיים אריה ליב פנסטר מידובנה ביאר:

המקבל מתנה מבני אדם מתבייש בכפליים; הן בשעת קבלתה, כמבואר בירושלמי (ערכה א) שהמקבל מתנה מחברו בוש להביט בפניו, והן לאחריה, מחמת כבודו שהושפל בהיותו נצרך לבריות. אולם מי שמקבל את מזונו מידי ה', אינו בוש לא בעת הקבלה ואף לא לאחריה, וזהו: "שלא נבוש" - בעולם הזה, "ולא נכלם" - לעולם הבא (שער בת רבים לך לך).

'ובנה ירושלים' - בלשון עתיד

בקשת 'רחם נא' מסתיימת ב'מעין הפתיחה' בבקשת: "ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו".

הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ביאר: "ובנה ירושלים... בימינו" - בזכות 'מינו' תבנה את ירושלים. שבכל יום ויום, לפי מידת הזכויות שהוסיף האדם, מתווספות ל'בנים' לבניין בית המקדש. והביא דבר פלא, שהרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק עשה 'עליית נשמה' וראה מלאכים הנושאים את כלי המקדש. אמרו לו המלאכים שאלו הם הכלים שהוציא הוא מהגלות ככוח תפילותיו ומעשיו (זרע קודש' כי תצא).

ירושלים של מעלה ושל מטה

הרה"ק בעל 'שמח משה' תמה על כך שבתחילת הברכה אנו מעבירים: "ובנה [בלשון עתיד] ירושלים עיר הקודש", ואילו בסיומה אנו אומרים: "בונה [בלשון הווה] ברחמי ירושלים" - בלא הזכרת 'עיר הקודש'?

וביאר: בגמרא (תענית ה'א) מבואר שכפי שישנה ירושלים של מטה, יש גם ירושלים של

מעלה, ואין הקדוש ברוך הוא בא בירושלים של מעלה, עד שיבוא לירושלים של מטה. לפי זה מבואר שבקשת 'ובנה' מתייחסת לירושלים של מטה, שכשתבנה - תשכון בה השכינה והיא תהיה עיר הקודש. אך הסיוס: "בונה ברחמי ירושלים" מתייחס לירושלים של מעלה, שאותה הקדוש ברוך הוא 'בונה' בכל יום על ידי תורתו ותפילותינו, אך עדיין אינה בגדר 'עיר הקודש'. כאמור, שכל זמן שלא נבנתה ירושלים של מטה, אין הקדוש ברוך הוא שוכן בירושלים של מעלה (ש"מח משה' ח"א, ב"שח ספונים' עמ' 2).

'ציון במשפט תפדה'

גרסת הטור (א"ח קפח) לסיוס הברכה היא: "בונה ירושלים" בלא תיבת 'ברחמי', וביאר ה'בית יוסף' בשם הראשונים, שלא רצה הוא לגרוס 'ברחמי', שכן כתוב מפורש הוא (ישעיה א' כו): "ציון בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה", ומשמע שירושלים תיבנה במשפט ולא ברחמים.

אולם ב'דרכי משה' (שם א) כתב שלהלכה יש לגרוס 'ברחמי'. ויישב את הכתוב בישעיה, שכוונת הנביא לומר, שציון תיבנה בזכות שנוהגים ישראל זה עם זה על פי הדין והמשפט. אף ה"ב"ח פסק שיש לגרוס 'ברחמי', והוסיף שבכך תהיה חתימת הברכה 'מעין הפתיחה', שהרי בפתיחה אנו מבקשים: "רחם נא ה' אלוקינו... ועל ירושלים עירך".

ברכת ירושלים נחתמת ב'אמן'

בגמרא (ברכות מה ב) מבואר שברכת 'בונה ירושלים' נחתמת ב'אמן', משום שהיא חותמת את סדר ברכות המזון שחיובן מן התורה. הוסיף וכתב מהר"ל (נתיבות עולם' נתיב העבודה יח) על פי דרכו שסדר ברכות המזון הן מן הקל אל הכבד; כיוון שבבניין ירושלים הושלמה מדרגת קדושת ישראל, לפיכך חתמוה ב'אמן', שהיא המדרגה הגבוהה ביותר כפי שידוע למבנים, וכפי שאמרו בגמרא (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מהמברך".

עוד כתב רבי אהרן תאומים אב"ד וורמייזא, כי תיקנו לחתום ב'אמן' דווקא ברכה זו, כיוון שבזוהר (פנחס רכא א) אבא שגוי אחד שאל את רבי אליעזר: היאך הותם מאמינים שייבנה לכם בית המקדש השלישי, הוא אין לו מקור בתורה? שאל זאת רבי אליעזר את אליהו הנביא, והשיב לו אליהו כי עובדה זו נרמזה בפסוק (שמות טו ז): "מִכֹּחַ לְשִׁבְתָּךְ הָרֶאשֹׁן והשני שנבנו בידי אדם לא התקיימו לעולם, ואילו המקדש השלישי שייבנה בידי ה', יתקיים לעולם.

ויש לומר כי זו הסיבה שאנו חותמים ברכה זו ב'אמן' משמעותה קיום הדברים והאמתם, שכן כאשר תקיים בנו: "בונה ברחמי ירושלים" - בכבודך ובעצמך, אזי יהיה קיום לאמונתנו בך לאורך כל הגלות שתשוב ותבנה לנו את בית המקדש השלישי (מטה אהרן' חובא בהגש"ח' ח'לוקא דרבנן).

שידוך מן השמיים

את הסיפור המיוחד שלפניכם שמע המגיד רבי פסח קראהן מניו יורק, אשר שמעו מפי תלמידו של בעל המעשה, הלא הוא הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל:

בעיירה מיר השוכנת בגבול שבין פולין לליטא דרה נערה שהתייתמה מהוריה בגיל צעיר, וכשגברה נותרה הנערה ברווקותה. קשייה למצוא שידוך הולם נבעו מהיותה נמוכת קומה, והן בגלל שאיפתה האיתנה להינשא לבחור מתמיד שיקדיש את חייו ללימוד התורה. כדי להינשא לאדם כזה זקוקה הייתה לתמיכה כלכלית מצד משפחתה, מה שלא היה מצוי בידיה בהיותה יתומה שאין לה כל מכר וגואל שיוכל לסייע לה להגשים את שאיפתה הנעלית. וכך נותרה היא בודדה ברווקותה המתמשכת.

לפרנסתה עבדה הנערה כספרנית. את מרבית הכסף שהרוויחה כמשכורת מעבודתה היא חסכה כדרך להגשמת מטרתה הנכספת, ובכל זאת, השנים נקפו, חברותיה כבר הקימו בתים והעמידו דור המשך, ואילו היא נותרה בודדה ועצובה. ובכל זאת לא ויתרה, היא המשיכה להתפלל לפני ה' מעומק ליבה, ובד בבד לא נענתה להצעות מפתות שהגיעו לפתחה, כאשר הבינה כי אין הן עונות על רצונה הטהור להינשא לבן תורה אמיתי.

באחד הימים, עת ישבה באולם הספרייה השומם והרהר בהמצבה העגום, עלה במוחה רעיון: היא החליטה לכתוב מכתב בקשה לאחד היחיד שיוכל לסייע לה - לאביה שבשמיים, וממחשבה למעשה:

על דך שהיה מונח לפני רשמה את כל מילות התפילה שהיו שגורות בפיה מבוקר עד ערב במשך השנים האחרונות. על הניר חסר הרגש יכלה לפרוק את כל מטען הכאב העצום שנשאה בליבה. היא תיארה עליו בפרוטרוט את זמנות הבעל שעליה חלמה ואליה "יחלה בעקבותי; מתמיד אמת, שקוע בלימוד, בעל מידות טובות, כזה שלא ירתע גם מול ייסורי עניות שאולי יבואו לפתחו, וכהנה וכהנה.

את מכתבה היא סיימה בתפילה טהורה שנכתבה בדם ליבה:

"אתה ה' המפרנס עניים, מגביה שפלים ואוהב יתומים. בוודאי תוכל להיענות לתפילותיי, הן יודע אתה כי אני סומכת עליך בכל עת. החותמת בדמע, ביתך המסורה שיינא מרים".

לאחר שסיימה לכתוב את המכתב קיפלה אותו בקפיצה והכניסה אותו למעטפה. מחוץ למעטפה, על המקום המיועד לכתובת הנמנע כתבה: "לכבוד אבי שבשמיים", ומשם היא פנתה לצעוד כרכת דרך לעבר החורשה ששכנה בקצה

'ליקוט לקח טוב' - חיים של תורה, ח"א מאמר שה